

Kamila Rzepka¹

Zagrożenia więzi małżeńsko-rodzinych w niektórych dokumentach papieskich

Wstęp

W dobie nieustannego ataku na Kościół katolicki, negowania pojęcia małżeństwa jako monogamicznego związku jednego mężczyzny i jednej kobiety, a także rozpowszechniania stylu życia opartego na związkach partnerskich, zauważa się, że miłość i więź małżeńska nie stanowią tak silnych wartości w życiu człowieka jak kiedyś². W środowiskach laickich sukcesywnie podważana jest potrzeba budowania trwałego związku, opartego na sakramencie małżeństwa, a uznawanie istnienia życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci definiowane jest jako „atak” Kościoła na wolność decydowania o własnym życiu. Pojawiające się trendy antyrodzinne stanowią istotne zagrożenie dla małżeństw i rodzin, a zatem również i dla wewnątrzrodzinych więzi. Tworzą one szczególnego rodzaju relacje zarówno między małżonkami, jak i ich dziećmi. Od samego początku Kościół podkreślał, że rodzina jest tym miejscem i środowiskiem, które buduje przyszłe pokolenia.

Obserwując coraz liczniejsze działania tzw. ruchów *pro-choice* (ang. „za wyborem, na rzecz wyboru”), opowiadających się za legalizacją aborcji, możliwością wyboru zabicia nienarodzonego dziecka, wydaje się konieczne przypomnienie nauczania papieży o zagrożeniach płynących dla więzi małżeńsko-rodzinych. Jest ono wyrazem troski Kościoła katolickiego o tę pierwszą, „głębką wspólnotę życia i miłości”³ oraz „jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości”⁴. Niniejsze zagadnienie zostanie przedstawione z uwzględnieniem nauczania przed Soborem Watykańskim II i po Soborze aż do czasów obecnych.

¹ Doktor nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej. Pracownik Katedry Nauk o Rodzinie KUL. Zainteresowania badawcze: wpływ metod regulacji poczęć na życie małżeńskie i rodzinne, więzi małżeńsko-rodzinne, naturalne planowanie rodziny oraz parafialne duszpasterstwo rodzin. Adres e-mail: kamila.rzepka@vp.pl

² M. Chrost, *Więź małżeńska jako doświadczanie miłości w ujęciu chrześcijańskim*. W: Artykuły i rozprawy. „Studia Paedagogica Ignatiana”, vol. 23, 2020/1, s. 53.

³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1603.

⁴ Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, nr 1.

1. Teologiczny obraz więzi małżeńsko-rodzinnej

W literaturze teologicznej więź małżeńsko-rodzinna odnoszona jest przede wszystkim do komunii osób na wzór komunii Trzech Osób Boskich⁵. Relacja Trójcy Świętej stanowi od zawsze wzór dla relacji małżeńskiej. Jednocześnie więź Trójcy Świętej przypomina o tym, że sakrament małżeństwa ma charakter więziotwórczy. Oznacza to, że więź miłości małżeńskiej, wzorowana na wewnętrznej relacji Trzech Osób Boskich, otrzymuje charakter trynitarny i dialogiczny, przez co udziela się zarówno małżonkom, jak i ich dzieciom⁶.

W teologii spotykamy również przedstawienie więzi małżeńsko-rodzinnej, której obrazem jest relacja Chrystusa z Kościołem. Przejmująco ujmuje tę kwestię Apostoł Paweł w *Liście do Efezjan*, który porównuje więź istniejącą między mężem i żoną do więzi Jezusa z Kościołem. „A ja mówię w odniesieniu do Chrystusa i Kościoła” (Ef 5,32). Według Apostoła jest to najlepszy wzór relacji i odniesienia dla małżonków oraz zasada, według której powinni oni żyć, aby budować silne relacje, dawać dobry przykład dzieciom, a nade wszystko osiągnąć szczęście wieczne. Czerpanie z relacji Trzech Osób Boskich oraz relacji Chrystusa do Kościoła wydaje się ważnym i koniecznym wskazaniem dla współczesnych małżeństw i rodzin chrześcijańskich.

2. Przesoborowe nauczanie o zagrożeniach więzi małżeńsko-rodzinnych

Papieskie nauczanie przed Soborem Watykańskim II, obejmujące tematykę zagrożeń więzi małżeńsko-rodzinnych, pojawia się u papieża Leona XIII. Wśród istniejących wówczas zagrożeń papież zalicza do nich m.in. rozwody, które osłabiają węzeł małżeński⁷ oraz poniżanie godności chrześcijańskiego związku. Zdaniem papieża opiera się ono na praktyce konkubinatów i zaniedbaniu obowiązków wynikających z wiary. Zaznacza, że rezultatem takich praktyk jest brak posłuszeństwa i pomocy ze strony dzieci oraz rozluźnienie więzi rodzinnej miłości⁸.

Szerzej opisuje to zagadnienie Pius XI. W *Castii conubii* wymienia przede wszystkim grzechy przeciw sakramentowi małżeństwa⁹ i zalicza do nich: zeświecczenie małżeństwa i przyporządkowanie go jedynie do spraw cywilnych, odejście od religijnego pierwiastka w małżeństwie, a także zawieranie małżeństw mieszanych i łatwość uzyskania rozwodu. Wśród istotnych zagrożeń Pius XI wymienia także sztuczne ubezdzielnienie aktu

⁵ M. Jagodziński, *Komunijna wizja sakramentu małżeństwa*, w: „Studia Teologii Dogmatycznej”, t. 2 (2016), s. 56.

⁶ J. Buxakowski, *Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin*, Pelplin 1999, s. 56.

⁷ Leon XIII, *Arcanum divinae sapientiae*, nr 29.

⁸ Zob. Leon XIII, *Inscrutabili Dei Consilio*, nr 14.

⁹ Pius XI, *Casti conubii*, Komorów 2000, s. 84-94.

małżeńskiego, zabójstwo dziecka nienarodzonego i eugenikę¹⁰. Działania te w sposób szczególny uderzają w więź seksualno-prokreacyjną. Zdaniem papieża destrukcyjne działanie na więzi małżeńsko-rodzinne mają także grzechy przeciw wierności małżeńskiej: współżycie pozamałżeńskie, w sytuacji, gdy małżeństwo nie wystarcza oraz emancypacja kobiet na poziomie socjalnym, gospodarczym i fizjologicznym¹¹.

Z kolei w encyklice *Divini illius Magistri* Pius XI zwraca uwagę na zagrożenia dla więzi wychowawczej w rodzinie. Zdaniem papieża są nimi: naturalizm pedagogiczny wykluczający życie nadprzyrodzone, a także metody wychowawcze, które negują działanie grzechu pierworodnego¹². W opinii Piusa XI szczególnie niebezpieczne jest stosowanie w odniesieniu do czystości oraz życia seksualnego tzw. wychowania naturalistycznego. Polega ono na niewłaściwym i przedwczesnym uświadamianiu młodzieży w dziedzinie seksualności i może być jedynie przyczyną większych trudności¹³.

Na zagrożenia więzi małżeńsko-rodzinnych wskazuje również papież Jan XXIII, który opisuje problem emigracji i podkreśla, że częste rozłączenia męża od żony i rodziców od dzieci osłabiają więzy współżycia domowego i są szkodą dla samego związku rodzinnego¹⁴.

W przedsoborowym nauczaniu papież zwracają uwagę przede wszystkim na zagrożenia, które uderzają w więź sakramentalną w małżeństwie, jak również w więź religijną. Wiele miejsca poświęcają także zagrożeniom dla więzi miłości oraz więzi wychowawczej w relacjach z dziećmi.

3. Zagrożenia dla więzi małżeńsko-rodzinnych w posoborowym nauczaniu papieskim

Tematyka dotycząca zagrożeń dla więzi małżeńsko-rodzinnych mocno rozwinęła się w nauczaniu papieży po Soborze Watykańskim II. Wiele w tym obszarze pisali Jan Paweł II, później Benedykt XVI, a także Franciszek.

Każdy etap życia małżeńskiego i rodzinnego naznaczony jest różnego rodzaju zadaniami, które nie są wolne od problemów i trudności. Na każdym etapie życia te zadania są inne i wymagają innego zaangażowania.

¹⁰ Tamże, s. 84-94.

¹¹ Tamże, s. 84-94. Emancypacja kobiet w sposób szczególny uderza we wspólnotę rodzinną, a więc także w kształtowanie więzi małżeńsko-rodzinnych. Na poziomie fizjologicznym – kobieta ma być wolna od ciężaru obowiązku bycia żoną i matką; na poziomie gospodarczym – kobieta może swobodnie prowadzić własne interesy bez wiedzy i woli współmałżonka; na poziomie społecznym – kobieta powinna rozwijać się zawodowo i oddawać się zajęciom publicznym nawet za cenę zaniebdania życia małżeńskiego i rodzinnego. Por. W: Tamże, s. 94. Por. Pius XI, *Quadragesimo anno*, nr 72.

¹² Pius XI, *Divini illius Magistri*, nr 60.

¹³ Tamże, nr 65-66. Por. R. Czupryk, *Wychowywać po katolicku: szkic jurydyczny*, w: „Pedagogika Katolicka” 17 (2015), s. 204-205.

¹⁴ Zob. Jan XXIII, *Ad Petri Cathedram*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xiii/encykliki/ad_petri_29061959.html (Stan z dn. 24.11.2021), nr 3.

Są pewnego rodzaju nadziejami, z których człowiek pragnie się wywiązać jak najlepiej. Mają one bowiem znaczenie dla jego dalszej drogi, dla kolejnych etapów w życiu małżeńskim i rodzinnym. Otwierają drogę na przyszłość lub też w przypadku niepowodzenia mogą być przyczyną regresu dla więzi małżeńsko-rodzinych¹⁵. Dlatego też, gdy pojawiają się trudności i niepowodzenia, a włożony wysiłek wydaje się nadaremny, małżonkowie potrzebują światła wielkiej nadziei, która swoje źródło znajduje w Bogu¹⁶. Nadzieja płynąca z miłości Bożej może być także pomocą i wskazówką dla przyszych pokoleń¹⁷.

3.1. Egoizm jako zagrożenie pierwotnie istniejącej więzi

W *Mulieris dignitatem* Jan Paweł II zwraca uwagę, że zakłóceniem pierwotnej więzi i relacji małżeńskiej jest grzech pierworodny (Rdz 3,16). Wyraża się ono w panowaniu męczyzny nad kobietą, a więc w zachwianiu tej podstawowej równości¹⁸. Oznacza to, że więzi małżeńsko-rodzinne od samego początku naznaczone są zarzewiem grzechu¹⁹, a więc skłonnością do naruszania porządku moralnego w zakresie relacji i komunii. Opiera się ono na troistej pożądlivości: ciała, oczu i pysze żywota²⁰. Pożądlivość ta staje się zagrożeniem zarówno dla więzi miłości, jak i więzi seksualnej między małżonkami. Papież Benedykt XVI zaznacza, że gloryfikacja ciała, w której na pierwszym miejscu stawia się sferę fizyczną związaną jedynie z przyjemnością seksualną, staje się zgubna dla małżonków i ich wzajemnych więzi. Taki sposób patrzenia na seksualność człowieka, sprowadza go do przedmiotowego traktowania drugiej osoby i nie ma nic wspólnego z prawdziwą miłością małżeńską. Traktowanie ciała i seksualności w sposób wyrachowany pozbawia małżonków prawdziwej wolności. Odbiera godność pożyciu małżeńskiemu i jest zaprzeczeniem więzi miłości. Poniżenie ciała współmałżonka dla uzyskania własnej satysfakcji i przyjemności przynosi jedynie szkodę dla wzajemnej relacji małżeńskiej²¹. Bezinteresowny dar z siebie, który ulega zachwianiu, nie może być w pełni zrealizowany. Benedykt XVI podkreśla, że dla więzi seksualnej znaczenie ma zarówno ciało, jak i dusza – wymiar cielesny i duchowy, poprzez które człowiek może stawać się w pełni sobą²². Pielęgnując tę więź, małżonkowie powinni patrzeć na siebie całościowo, z uwzględnieniem tak sfery fizycznej, jak i duchowej. Bowiem „kocha nie sama dusza ani nie samo ciało: kocha człowiek, osoba, która kocha jako stworzenie jednostkowe, złożone z ciała i duszy”²³.

¹⁵ Benedykt XVI, *Spesalvi*, nr 35.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże, nr 25.

¹⁸ Jan Paweł II, *Mulieris dignitatem*, nr 10.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ Benedykt XVI, *Deus caritas est*, nr 5.

²² Tamże.

²³ Tamże.

Z kolei nieodpowiedni dialog małżeński lub jego brak to kolejne zagrożenie dla więzi małżeńsko-rodzinnych, na które wskazuje papież Paweł VI. W encyklice *Ecclesiam suam* pisze, że z dialogu rodzi się atmosfera relacji oraz nastawienie osób wobec siebie nawzajem²⁴. Bez dobrego dialogu więzi nie mogą być właściwie budowane i kształtowane. Papież zwraca uwagę na szczególne cechy dobrego dialogu, które można odnieść również do relacji małżeńskiej oraz relacji wewnątrzrodzinnych. Jest on narzędziem do jednoczenia umysłów²⁵ i w związku z tym powinien: odznaczać się jasnością przekazu, łagodnością, wzajemnym zaufaniem oraz wychowawczą roztropnością²⁶.

Zdaniem papieża Benedykta XVI, więź małżeńska jest dziś atakowana przez współczesną mentalność człowieka, na którą składa się coraz bardziej rozpowszechniany nieład w sferze uczuć oraz banalizacja ludzkiego ciała, seksualności i płciowości. Mentalność ta dotyka zatem więzi uczuciowej i seksualnej w małżeństwie. Niejednokrotnie może przyczyniać się do osłabienia, a nawet rozbitcia tych więzi. Dlatego też, jak zauważa Benedykt XVI, najlepszą obroną dla trwałych więzi małżeńsko-rodzinnych jest właśnie słowo Boże, które w odpowiedzi na idee współczesnego świata potwierdza pierwotną naukę o znaczeniu ludzkiego ciała – stworzonego jako mężczyzna i kobieta, z uwzględnieniem jego funkcji prokreacyjnej, wynikającej z wzajemnej i wiernej miłości małżonków²⁷.

Egoizm wyzwała również w człowieku pragnienie posiadania i panowania nad drugim. Szczególnym niebezpieczeństwem dezintegrującym struktury rodzinne są wszelkiego rodzaju wojny i formy przemocy. Zagrożają one nie tylko więziom fizycznym, ale także duchowym i psychicznym. Wiele osób, w tym przede wszystkim dzieci, zostaje pozbawionych rodzinnego ciepła i bliskości, a także podstawowych środków do życia. Niektórzy tracą nawet rodzinę²⁸. Zostają zerwane zatem wszelkie istniejące więzi. Bez prawdziwego pokoju, najpierw w rodzinie, a później w szerszych społecznościach, nie mogą być budowane silne i trwałe więzi w małżeństwach i rodzinach.

²⁴ Paweł VI, *Ecclesiam suam*, nr 80.

²⁵ Tamże, nr 81.

²⁶ Tamże. Por. Dobry dialog małżeński wymaga słuchania drugiej osoby, podjęcia rozmowy w odpowiednim czasie i umiejętnego stawiania pytań. Dialog oparty na miłości pozwala wszystko wypowiedzieć ukochanej osobie, wnika w głębię jej serca oraz dostrzega jej radości i troski. Jednocześnie wyrażając własne myśli i przekonania, małżonkowie nie ranią się nawzajem. Dialog małżeński powinien być także pożyteczny, a więc powinien wnosić dobro do życia małżeńskiego i rodzinnego, w: Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 136-141.

²⁷ Benedykt XVI, *Verbum Domini*, nr 85.

²⁸ Jan Paweł II, *Rodzina źródłem pokoju dla ludzkości*, Orędzie na XXVII Światowy Dzień Pokoju (01.01.1994), w: *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, K. Lubowicki (red), Kraków 1999, t. 2, nr 3-5.

3.2. Destrukcja więzi ekonomiczno-gospodarczej przyczyną osłabienia innych więzi w małżeństwie i rodzinie

W *Caritas in veritate* Benedykt XVI zwraca uwagę na liczne trudności i niepewności, jakie stają na drodze człowieka i jednocześnie unieumożliwiają mu pełne przeżywanie miłości. Wśród nich wymienia: niepewne warunki pracy, rozluźnienie reguł, niepewność psychologiczną – trudności w budowaniu własnej i spójnej egzystencji oraz egzystencji małżeńskiej i rodzinnej²⁹. Oznacza to, że trudności zawodowe lub osobiste jednego z małżonków mogą być przyczyną rozluźnienia lub destrukcji istniejących więzi w małżeństwie i rodzinie. Podobnie dzieje się w sytuacji, gdy jeden z małżonków traci pracę. Benedykt XVI zaznacza, że „zwolnienie z pracy na długi okres czasu albo przedłużająca się zależność od opieki publicznej lub prywatnej, podważają wolność i kreatywność osoby oraz jej relacje rodzinne i społeczne, powodując głębokie cierpienia w wymiarze psychologicznym i duchowym”³⁰.

Wszelki brak stabilizacji w życiu rodziny staje się pewnego rodzaju zagrożeniem. Utrudnia relacje wewnątrzrodzinne. Zdaniem papieża Franciszka wpływa on także na więź prokreacyjną w małżeństwie, na płodność rodziny³¹. Małżonkowie, którzy nie mają stabilnej pracy, często nie powołują na świat większej liczby dzieci. Cierpienie wynikające z braku pracy i stabilizacji finansowej może przyczynić się do unikania poczęcia i zrodzenia kolejnych dzieci³². Trudności psychologiczne i duchowe jednej osoby dotyczą pozostałych członków rodziny. Więzy małżeńsko-rodzinne zostają więc zagrożone. Dlatego godna praca, która pozwala zaspokoić podstawowe potrzeby rodzin oraz zapewnia wykształcenie dzieci jest istotnym wyznacznikiem budowania trwałych relacji w małżeństwie i rodzinie³³.

Papież Franciszek podkreśla również, że zagrożeniami, które nie pozwalają budować głębokich więzi w małżeństwie i rodzinie są problemy ekonomiczne małżonków i brak odpowiedniego mieszkania. Sytuacja ta niejednokrotnie prowadzi rodziny do wykluczenia społecznego³⁴. Papież zaznacza, że trudności ekonomiczne znacząco wpływają na więź kulturową, gdy małżonkowie z braku środków finansowych nie są w stanie zapewnić sobie i swoim dzieciom podstawowego dostępu do kultury i rekreacji oraz aktywnego życia społecznego³⁵. Dla wielu rodzin jest to bardzo trudne doświadczenie, wymagające szczególnego wsparcia.

Jan Paweł II wskazuje, że problemy ekonomiczne rodzin nie są wolne od napięć i konfliktów, a także aktów przemocy. Są one udziałem wielu rodzin i stanowią zaprzeczenie pokoju i miłości. Spory i kłótnie

²⁹ Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, nr 25.

³⁰ Tamże.

³¹ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 24.

³² Tamże, nr 24-25.

³³ Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, nr 63.

³⁴ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 44.

³⁵ Tamże.

często są związane z zachwianiem się więzi ekonomiczno-gospodarczej w rodzinie, czyli brakiem lub niewystarczająco płatną pracą, a także egoistycznym pragnieniem zaspokajania jedynie własnych potrzeb przez jednego ze współmałżonków przy jednoczesnym nieliczeniu się z potrzebami wspólnoty rodzinnej³⁶. Odwrotnym problemem, który nie pozwala członkom rodziny spotykać się ze sobą w sposób umacniający ich relacje, jest obciążająca zarówno fizycznie, jak i czasowo praca zawodowa³⁷.

Innym zagrożeniem utrudniającym budowanie więzi małżeńsko-rodzinnych jest doświadczanie samotności w rodzinie. Wynika ono z izolacji małżonków, z braku miłości i trudności kochania drugiej osoby. Bezpośrednią przyczyną takiej sytuacji jest odrzucenie miłości Bożej. Dzieje się tak, gdy człowiek uważa, że jest samowystarczalny, że ze wszystkim sobie poradzi sam. Negowanie Bożej obecności we wszechświecie prowadzi do całkowitego wyobcowania, które uniemożliwia budowanie komunii małżeńskiej i trwałych więzi wewnątrzrodzinnych³⁸.

Zagrożeniem dla więzi, według papieża Franciszka, jest także strach przed nadmiernie głęboką relacją, która prowadzi do uwięzienia i nie pozwala rozwijać własnych aspiracji zawodowych³⁹. W takiej sytuacji każdy z małżonków skupia się jedynie na własnej potrzebie rozwoju, zapominając często o drugim. Do innych problemów papież zalicza także: dążenie za modą, upadek moralny i ludzki⁴⁰.

Poważnym zagrożeniem dla trwałości więzi małżeńskiej i rodzinnej jest negowanie obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej. W *Sacramentum Caritatis* papież Benedykt XVI podkreśla, że naturalnym pragnieniem chrześcijanina jest uczestnictwo w eucharystycznej celebracji. W przeciwnym razie jego życie duchowe zostaje zagrożone, a co za tym idzie, w małżeństwie i rodzinie zostaje zagrożona więź duchowa, stanowiąca spoiwo pozostałych więzi. Niedziela „jawi się jako podstawowy i pierwszy dzień świąteczny, w którym każdy wierny, w środowisku, w którym żyje, może stać się głosicielem i strażnikiem sensu czasu”⁴¹. Oznacza to, że małżonkowie w swoim środowisku życia, a więc w rodzinie, pośród dzieci i innych domowników stają się przykładem i wzorem świętowania.

3.3. Postmodernizm i zglobalizowany indywidualizm jako zagrożenie dla więzi małżeńsko-rodzinnych

Analizując sytuację rodzin we współczesnym świecie, zauważa się, że rzeczywistość rodziny w wielu przypadkach jest bardzo trudna, a nawet i dramatyczna. W obecnych czasach coraz więcej małżeństw i rodzin przechodzi wiele kryzysów, pośród których widoczny jest także kryzys kulturowy.

³⁶ Jan Paweł II, *Rodzina źródłem pokoju dla ludzkości*, nr 3.

³⁷ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 44.

³⁸ Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, nr 53.

³⁹ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 34.

⁴⁰ Tamże, nr 35.

⁴¹ Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, nr 73.

Kościół, pragnący zgłębiać i poznawać niewyczerpaną tajemnicę małżeństwa i rodziny⁴², z uwzględnieniem zarówno jej blasków, jak i cieni⁴³, ukierunkowuje na niektóre zagrożenia, gdzie na pierwszym planie pojawia się postmodernistyczny i zglobalizowany indywidualizm, promującym luźny styl życia. Ma on osłabiający i deformujący wpływ na więzi społeczne oraz małżeńsko-rodzinne. Wpływa znacząco na ich jakość⁴⁴. Papież Franciszek zaznacza, że „w przypadku rodziny kruchość więzi staje się szczególnie poważna, ponieważ chodzi o podstawową komórkę społeczeństwa, o miejsce, gdzie człowiek uczy się współżycia w różnorodności i przynależności do innych i gdzie rodzice przekazują dzieciom wiarę”⁴⁵.

Szczególnym przejawem kryzysu kulturowego w rodzinie jest patrzenie na małżeństwo jako na „czystą formę uczuciowej gratyfikacji, którą można ustanowić w jakikolwiek sposób oraz zmienić zależnie od wrażliwości każdego”⁴⁶. Tymczasem małżeńska wspólnota życia i miłości opiera się na wzajemnej zgodzie małżonków i zobowiązaniu na całe życie⁴⁷. Dlatego umocnieniem i uzdrowieniem relacji małżeńsko-rodzinnych jest codzienna relacja z Bogiem⁴⁸. Dla budowania trwałych więzi jest to szczególnie ważne. Relacja ta umacnia miłość i jedność małżeńską oraz daje radość ze wspólnotowego przebywania z Bogiem, np. na małżeńskiej lub rodzinnej modlitwie.

Jak zauważa papież Franciszek wybujały indywidualizm „wynaturza więzi rodzinne i doprowadza do traktowania każdego członka rodziny jako samotnej wyspy”⁴⁹. Jest zatem szczególnym zagrożeniem dla relacji wewnątrzrodzinnych. Nie sprzyja budowaniu więzi, ale wprost przeciwnie – wpływa na nie niszcząco, zniekształca ich pierwotną naturę, jaką jest spajanie poszczególnych członków rodziny. Zdaniem Franciszka elementem indywidualizmu jest przede wszystkim kultura posiadania i przyjemności. Przyczynia się ona do nietolerancji i agresji w rodzinie⁵⁰. Nie może zatem wpływać twórczo na więzi małżeńsko-rodzinne.

Wśród innych zagrożeń dla więzi małżeńsko-rodzinnych *Amoris laetitia* wymienia m.in.: tempo współczesnego życia, stres, nieodpowiednią organizację życia społecznego oraz pracy. Papież wyjaśnia, że na gruncie małżeńskim i rodzinnym zjawiska te wpływają niszcząco na relacje małżonków i ich dzieci. Sprawiają, że rodzina „może się stać miejscem przechodnim, ku któremu kierujemy się, gdy wydaje się to nam wygodne, lub gdzie idziemy wówczas, gdy mamy zamiar dochodzić praw, podczas gdy więzi są zdane na niepewność kapryśnych pragnień i okoliczności”⁵¹.

⁴² Franciszek, *Amorislaetitia*, nr 31.

⁴³ Tamże, nr 32.

⁴⁴ Franciszek, *Evangelii gaudium*, nr 67.

⁴⁵ Tamże, nr 66.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże, nr 67.

⁴⁹ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 33.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże, nr 34.

Wyjaśnienie to pokazuje, jak istotne w życiu małżeńskim i rodzinnym jest właściwie organizowanie czasu oraz odpowiedni podział obowiązków, tak aby członkowie rodziny mogli każdego dnia znaleźć przynajmniej chwilę na rozmowę i przedyskutowanie ważnych kwestii dotyczących życia rodzinnego. Dzięki temu rodzina buduje swoją wewnętrzną jedność, a poszczególne osoby wiedzą, co dzieje się u innych domowników, np. z jakimi obecnie borykają się problemami⁵².

Budowaniu zdrowych i trwałych więzi wewnątrzrodzinnych nie sprzyjają również: brak miłości i poświęcenia, kultura wywołująca presję ucieczki w małżeństwo, kultura odwołująca młodych ludzi od założenia rodziny, np. ze względów ekonomicznych, globalne krzewienie pornografii i prostytucji wpływających destabilizacyjnie na więzi małżeńsko-rodzinne⁵³. Z kolei w polityce propaguje się treści i działania promujące tzw. zdrowie reprodukcyjne, rewolucję seksualną, nadmierny konsumpcjonizm oraz antykoncepcję czy aborcję⁵⁴.

Niszcząco na więzi małżeńsko-rodzinne wpływają także migracje zarobkowe i wojenne⁵⁵ oraz osłabienie wszelkich praktyk religijnych⁵⁶. Trudnościami są ponadto pojawiająca się w rodzinie niepełnosprawność jednego z jej członków⁵⁷, jak również ubóstwo⁵⁸. Wszystkie te sytuacje wpływają negatywnie na poszczególnych członków rodziny, nie pozwalając im budować trwałych relacji. Znaczącym problemem w dzisiejszych czasach jest także praktyka eutanazji, a więc mylne pozbawianie życia osób starszych, chorych i cierpiących w imię miłości⁵⁹. Jest to niszczenie więzi wielopokoleniowej.

Kryzysy małżeńskie i rodzinne stanowią kolejne zagrożenie dla więzi wewnątrzrodzinnych. Zdaniem Franciszka stanowią one spore wyzwanie dla współczesnych małżeństw. Z jednej strony kryzysy są czymś naturalnym w życiu rodziny, z drugiej zaś wymagają odpowiedniego przepracowania ze strony małżonków, tak, by mogli być ze sobą coraz bardziej szczęśliwi⁶⁰. Kryzysy zmuszają małżonków do rozmowy oraz wspólnego przezwyciężania trudności, ukierunkowują na dialog małżeński, będący nieodzownym elementem w budowaniu wzajemnych więzi⁶¹.

Niestety, jak wskazuje papież Franciszek, małżonkowie, napotykający na swojej drodze życia małżeńskiego kryzysy, próbują się od nich izolować. W efekcie ich relacje małżeńskie ulegają pogorszeniu, „więź się pogarsza, a wzmagą się izolacja, która wyrządza szkodę intymności”⁶².

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże, nr 36-42.

⁵⁴ Tamże, nr 42.

⁵⁵ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 46.

⁵⁶ Tamże, nr 43.

⁵⁷ Tamże, nr 47.

⁵⁸ Tamże, nr 49.

⁵⁹ Tamże, nr 48.

⁶⁰ Tamże, nr 232.

⁶¹ Tamże, nr 232-235.

⁶² Tamże, nr 233.

W takiej sytuacji unikanie rozmowy ze współmałżonkiem powiększa jedynie zaistniałe trudności⁶³ i sprawia, że małżonkowie nie mogą budować głębokich relacji.

Przezwyciężanie kryzysów wymaga od małżonków szczerości i zaufania oraz gotowości do przebaczenia. Czasem małżonkowie muszą podejmować działania pozwalające na uzdrowienie ich wewnętrznych ran, np. z dzieciństwa, ponieważ właśnie one mogą wpływać na jakość więzi małżeńsko-rodzinnych. Papież nazywa to etapem wyzwolenia⁶⁴, bez przebycia, którego trudno budować zdrowe i silne relacje wewnątrzrodzinne. Jednocześnie małżonkowie, którzy nie potrafią rozwiązywać kryzysów na drodze pojednania, przeżywają trudności w dziedzinie wychowania. Pogorszeniu zatem ulega ich więź wychowawcza⁶⁵, a także więź religijno-moralna⁶⁶.

Innym rodzajem zagrożenia, o którym pisze papież Franciszek, jest trudność w budowaniu więzi z dzieckiem w okresie prenatalnym, wynikająca z nieumiejętnego radowania się z daru macierzyństwa i ojcostwa. Uczestnicząc w tajemnicy stworzenia, najpierw matka, a dzięki niej także ojciec mogą od samego poczęcia trwać w łączności duchowej ze swoim dzieckiem⁶⁷. Patrzenie z miłością na dziecko, wyobrażanie go sobie i jego przyszłości oraz codzienne oczekiwanie na jego narodziny są istotnymi elementami tej głębokiej więzi. Rodzice, którzy marzą o swoim dziecku i wyobrażają sobie jego wygląd, jego cechy i upodobania, już wtedy nawiązują z nim więź⁶⁸. Małżonkowie, oczekując na dziecko z miłością, nie mogą zapomnieć, że jest ono największym darem od Boga i że powinno być kochane nie ze względu na swoje cechy, ale dlatego, że jest dzieckiem⁶⁹. Wszelki brak radości oraz przejawy smutku i lęku wpływają negatywnie na relację matki i mającego narodzić się dziecka⁷⁰.

3.4. Współczesne zagrożenia dla więzi rekreacyjno-towarzyskiej w rodzinie

W Orędziu na XXVII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*, Jan Paweł II zwraca uwagę na istniejące zagrożenia dla więzi rekreacyjno-towarzyskiej. Papież zauważa, że telewizja może zarówno budować więzi małżeńsko-rodzinne, ale także może je niszczyć⁷¹. Telewizja może bowiem

⁶³ Tamże, nr 234-236.

⁶⁴ Tamże, nr 240.

⁶⁵ Tamże, nr 259-286.

⁶⁶ Tamże, nr 287.

⁶⁷ Tamże, nr 168.

⁶⁸ Tamże, nr 169-170.

⁶⁹ Tamże, nr 170.

⁷⁰ Tamże, nr 171.

⁷¹ Jan Paweł II, *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*, w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, K. Lubowiecki (red.), Kraków 1999, t. 2, s. 27.

„powodować zamykanie się członków rodziny w ich osobnych światach, rozrywając prawdziwe więzi międzysobowe; może stać się także przyczyną rozłamów w rodzinie, prowadząc do wzajemnego wyobcowania się rodziców i dzieci”⁷². Jednocześnie, propagując fałszywe wartości oraz wzory postępowania, telewizja wpływa destrukcyjnie na więzi rodzinne. Szczególnym przykładem takiego działania jest rozpowszechnianie w programach telewizyjnych treści pornograficznych oraz pełnych przemocy, celowe wypaczanie bieżących wydarzeń, zachwalanie fałszywej wizji życia dalekiej od prawdziwego szacunku, a także ośmieszanie życia religijnego i duchowego⁷³.

We współczesnych czasach zagrożeniem dla więzi małżeńsko-rodzinnych są coraz bardziej zaawansowane i nowoczesne środki komunikacji oraz rozrywki, m.in. telefony komórkowe i komputery z dostępem do Internetu. Mogą one ułatwić dialog, np. w sytuacji dłuższego pobytu w pracy małżonkowie mogą się wzajemnie porozumieć. Mogą także niestety niszczyć dialog małżeński i rodzinny, gdy małżonkowie potrafią ze sobą rozmawiać jedynie za pomocą wiadomości sms⁷⁴. Taka sytuacja wpływa negatywnie na więzi małżeńsko-rodzinne. Zamknięcie swoich relacji w świecie wirtualnym sprzyja niszczeniu więzi. Sprawia, że małżonkowie mieszkający pod jednym dachem, choć żyją razem, to jednak żyją osobno⁷⁵.

Zakończenie

Głównym przedmiotem niniejszych rozważań było zagadnienie zagrożenia więzi małżeńsko-rodzinnych w niektórych dokumentach papieskich. Jeszcze przed Soborem Watykańskim II papieże przyglądali się licznym zagrożeniom więzi małżeńskich i rodzinnych. Upatrywali te zagrożenia przede wszystkim na zewnątrz rodziny, niejednokrotnie podkreślając, że najbardziej zagrożona jest więź sakramentalna w małżeństwie.

Znacznie w tym temacie rozwinęło się papieskie nauczanie po Soborze Watykańskim II, gdzie papieże wyraźnie piszą o negatywnym i niszczącym wpływie indywidualizmu i postmodernizmu na więzi małżeńsko-rodzinne, omawiają zagrożenia więzi ekonomiczno-gospodarczej w rodzinie, a także z niepokojem opisują współczesne zagrożenia dla więzi rekreacyjno-towarzyskiej. Najczęściej dotyczą one nowych technologii i narzędzi komunikacji, które zamiast służyć rodzinom, niejednokrotnie przyczyniają się do ich upadku.

Spojrzenie na papieskie nauczanie w tym kontekście pozwoliło podkreślić, jak ważna i istotna we współczesnych czasach jest troska Kościoła katolickiego o istotny element życia małżeńskiego i rodzinnego, jakim są wewnątrzrodzinne relacje. Omawiane zagadnienie staje się okazją

⁷² Tamże, s. 27-28.

⁷³ Jan Paweł II, *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów...*, s. 27.

⁷⁴ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 278.

⁷⁵ Tamże.

do sformułowania postulatu dla duszpasterstwa rodzin. Będzie nim towarzyszenie małżonkom w różnych obszarach życia małżeńskiego i rodzinnego z uwzględnieniem ich wzajemnych relacji oraz wyodrębnieniem elementów tych więzi, które współcześnie są najbardziej podatne na wpływy laickie.

Streszczenie

Niniejszy artykuł podejmuje tematykę zagrożeń dla więzi małżeńsko-rodzinnych w nauczaniu papieży. W pierwszej kolejności ukazuje teologiczny wzór więzi małżeńskiej i rodzinnej w relacji Chrystusa i Kościoła oraz w relacji Trzech Osób Boskich. W dalszej kolejności omawia zagrożenia płynące dla więzi ujęte w nauczaniu papieskim przed Soborem Watykańskim II. Wśród nich najczęściej wskazywane były zagrożenia dla więzi sakramentalnej, więzi miłości oraz więzi religijnej w rodzinie. Bardziej rozwiniętą tematykę zagrożeń więzi widać u papieży posoborowych. W swoim nauczaniu zwracają oni uwagę na pojawiający się w wielu obszarach życia małżeńskiego i rodzinnego egoizm, destrukcyjne oddziaływania w ramach więzi ekonomiczno-gospodarczej w rodzinie oraz postmodernistyczne i indywidualistyczne przejawy zachowań, a także zagrożenia płynące dla więzi rekreacyjno-towarzyskiej. Analiza zagrożeń skłania do wypracowania nowych sposobów towarzyszenia małżonkom i rodzinom we współczesnym świecie.

Słowa kluczowe: zagrożenia, więzi małżeńsko-rodzinne, papież, indywidualizm

Title: Threats of marriage and family ties in some papal documents

Summary

This article deals with the issue of threats to marriage and family ties in the teaching of popes. In the first place, it shows the theological model of the marriage and family relationship in the relationship between Christ and the Church and in the relationship of the Three Divine Persons. He then discusses the threats to ties included in the papal teaching before the Second Vatican Council. Among them, the most frequently indicated threats to the sacramental bond, as well as the bond of love and religion in the family. A more developed theme of the threats of ties can be seen in the post-conciliar popes. In their teaching, they pay attention to the selfishness that appears in many areas of marriage and family life, destructive influences within the economic and economic ties in the family, as well as postmodern and individualistic manifestations of behavior, as well as threats to the recreational and social bond. The analysis of threats leads to the development of new ways of accompanying spouses and families in the modern world.

Key words: threats, marriage and family ties, the pope, individualism

Bibliografia

1. Benedykt XVI, Encyklika o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie *Caritas in veritate* (29.06.2009), Kraków 2009.

2. Benedykt XVI, Encyklika o miłości chrześcijańskiej *Deus caritas est* (25.12.2005), Kraków 2006.
3. Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyte życia i misji Kościoła *Sacramentum Caritatis* (22.02.2007), Poznań 2007.
4. Benedykt XVI, Encyklika o nadziei chrześcijańskiej *Spe salvi* (30.11.2007), Kraków 2007.
5. Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini*, (30.09.2010), Kraków 2010.
6. Buxakowski J., *Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin*, Pelplin 1999.
7. Chrost M., *Więź małżeńska jako doświadczanie miłości w ujęciu chrześcijańskim*, Artykuły i rozprawy „*Studia Paedagogica Ignatiana*”, vol. 23, 2020/1, s. 51-68.
8. Czupryk R., Wychowywać po katolicku: szkic jurydyczny, „*Pedagogika Katolicka*” 17/2015, s. 200-214.
9. Franciszek, Posynodalna Adhortacja apostolska o miłości w rodzinie *Amoris laetitia* (19.03.2016), Kraków 2016.
10. Franciszek, Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Ewangelii Gaudium* (24.11.2013), Kraków 2014.
11. Jagodziński M., *Komunijna wizja sakramentu małżeństwa*, „*Studia Teologii Dogmatycznej*” t. 2 (2016), s. 48-67.
12. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris consortio* (22.11.1981), Wrocław 2000.
13. Jan Paweł II, List apostolski o godności i powołaniu kobiety z okazji Roku Maryjnego *Mulieris dignitatem* (15.08.1988), W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, K. Lubowiecki (red.), t. 1, Kraków 1999, s. 345-412.
14. Jan Paweł II, *Rodzina źródłem pokoju dla ludzkości*, Orędzie na XXVII Światowy Dzień Pokoju (01.01.1994), w: *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, K. Lubowicki (red.), t. 2, wyd. M. Kraków 1999, s. 19-26.
15. Jan Paweł II. Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów* (24.01.1994), w: *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, K. Lubowicki (red.), t. 2, wyd. M. Kraków 1999, s. 27-32.
16. Jan XXIII, Encyklika o rozwoju prawdy, jedności i pokoju w duchu miłości *Ad Petri Cathedram* (29.06.1959), w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/ad_petri_29061959.html (*Stan z dn. 14.04.2021*).
17. *Katechizm Kościoła Katolickiego* (11.10.1992), Poznań 1994.
18. Leon XIII, Encyklika o małżeństwie chrześcijańskim *Arcanum divinae sapientiae* (10.02.1880), w: http://kodr.pl/wpcontent/uploads/2018/10/leon_xiii_arcanum_divinae.pdf (*Stan z dn. 10.02.2019*).

19. Leon XIII, Encyklika o postaciach zła w społeczeństwie oraz misji Kościoła i papieżstwa *Inscrutabili Dei Consilio*, (21.04.1878). w: https://silesia.edu.pl/slask/index.php?title=Papież_Leon_XIII_encyklika_Inscrutabili_Dei_consilio_z_21_IV_1878 (Stan z dn. 10.04.2018).
20. Paweł VI, Encyklika o drogach, którymi Kościół katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swej misji *Ecclesiam suam* (06.08.1964), Paryż 1967.
21. Pius XI, Encyklika o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży *Divini illius Magistri*, (31.12.1929). Warszawa 2011.
22. Pius XI, Encyklika o małżeństwie chrześcijańskim *Casticonubii* (31.12.1930), Komorów 2000.
23. Pius XI, Encyklika O chrześcijańskim ustroju społecznym *Quadragesimo Anno* (15.05.1931), Warszawa 2002.